

R. 9a / 16. 1

RÉGÉSZETI DOLGOZATOK

AZ EÖTVÖS LÓRÁND TUDOMÁNYEGYETEM
RÉGÉSZETI INTÉZETÉBŐL

1

DISSERTATIONES ARCHÆOLOGICÆ

EX INSTITUTO ARCHÆOLOGICO
UNIVERSITATIS DE ROLANDO EÖTVÖS NOMINATÆ

BUDAPEST, 1958.

Rómer Flóris, a tanár.

Feladatom az, hogy Banner Mános átfogó tanulmánya és az elhangzott korreferátumok nyomán Önök elé rajzolódó Rómer-portrét még egy jelentős vonással kikerekítsem: Rómer Flóris tanári és nevelői munkásságának ismertetésével. Rómer 35 évet töltött hivatásszerűen tanítással, s ez mutatja, hogy működésének igen jelentős része folyt középiskolai tantermekben és egyetemünk érem- és régiségtudományi tanszékén. Tíz évig tanított a szabadságharc előtt középiskoláknak a grammatikai évfolyamaiban, a humaniorák osztályaiban és bölcséleti vagy akadémiai tanfolyamán; tanított a pozsonyi előkelő polgárok biedermeier szalonjaiban és az általa telepített győrligeti és pozsonyligeti növénykertekben; volt főhercegi tanító, és oktatta előkelő családok sarjait, mikor számára, a szabadságharc után börtönbezárt és ötévi raboskodás után kiszabadult, volt honvédkapitány számára egyetlen "tannevelde sem nyithatta meg kapuit"; később algimnáziumi tanár és a budai királyi katolikus főgimnázium igazgatója lett, és végül tanított budapesti egyetemünkön előbb mint magántanár, majd rendkívüli, és röviddel utóbb rendes tanárként. Igazán változatos pálya egy pedagógus számára és elmondhatjuk, hogy Rómer e pálya magaslatain és mély pontjain egyaránt derekasan állta meg helyét, becsületet szerzett tudományának és elnyerte tanítványainak tiszteletét és szeretetét. Született pedagógus volt és úgy vélem, tudományos munkássága is azért volt annyira eredményes, mert abban Rómert, a tudós kutatót segítette és támogatta - Rómer, a tanár. /1/

Rómer tanári pályáját 1839-ben kezdte a győri gimnáziumban, ahol eleinte magyar és latin nyelvet tanított /2/. Mint a rend történetírója megjegyzi, e tantárgyak nem feleltek meg hajlamainak és inkább csak kötelességérzethől foglalkozott azokkal. Mindjárt kedvet kapott azonban a tanításhoz, amikor kedvenc tárgyának, a természetrajznak tanítását bízták rá. /3/ Tanításában e tárgynál az egyetlen helyes módszert használta, a szemléltető módszert, és mivel erre a gyengén felszerelt iskolai gyűjtemény nem adott alkalmat, "hát kivitte növendékeit a szabad természetbe" és "élő példányok bemutatásával ismertette meg velök

az állat és növényvilágot." /4/ Így szerzett érdemei alapján jutott a pozsonyi feltanoda /akadémiai folyam/ természetrajzi tanári állásába. Itt kitűnő tanítása révén jóformán az egész város megismerte és előadásait, miket leginkább a ligetben, az általa telepített növénykertben bemutatásokkal tartott, más iskolák hallgatói, sőt felnőttek, polgárok is szívesen látogatták. Ebben az időben sűrűn írogatott tanügyi cikkeket is a Pressburger Zeitungba és nyilván ennek köszönhető, hogy az 1848 július 20-24-e között tartott egyetemes tanügyi kongresszus elnökségébe hívták meg és a felsőtanodai szakosztály felállítási és szervezési munkájával bízták meg. Ez meg is alakult, elnöke Jedlik Ányos lett. /5/

Azután jöttek a nehéz idők. Rómer percig sem habozott, beállott honvédek. De nemcsak beállott, hanem a Pressburger Zeitung 1848 évi nov. 30-i számában felhívást is intézett volt hallgatóihoz és az egész tanuló ifjúsághoz, kövessék példáját és lépjenek be az 1. honvéd zászlóalj kötelékébe. /6/ Kiváló szolgálatai jutalmául hamarosan kapitány lett és - ismét a pedagógus pályája kísért - kinevezik a Ludovika Akadémia tanárává. /7/ Ezt az állását azonban már nem foglalhatta el. Tanári pályája derékba tört. Ötévi raboskodás után, majd féléves rendi vezeklés után magántanítóként működik és csak 1857-ben alkalmazza őt rendje tanárként, ismét Győrben. Tanított ~~nem~~ nyelvet az első gimnáziumi osztályban, mennyiségtant az első és második osztályban, természetrajtot az első, második, ötödik és hatodik osztályokban. Kicsit tulságosan szétágazó tanári repertoír. /8/ Mind gyakrabban találkozunk nevével iskolája történetének lapjain. Itt az iskolai könyvtárt gazdagítja adományaival, ott tevékenyen dolgozik, hogy az iskola természetrajzi gyűjteményei mentől jobban gyarapodjanak /9/ és új érdeklődési körének megfelelően nagy buzgalommal intézi a kevéssel előbb alapított régiségtár növekedésének ügyét. Ezt lassanként regionálissá szélesíti ki, mert engedélyt nyer a felsőbb hatóságoktól, hogy a régiségtár számára vidéken is gyűjthessen. Buzgalkodásának meg is van az eredménye, 1860-ban a gyűjtemény már 3688 drb. régi pénzből, 139 különböző régi tárgyból, 65 pecsétnyomóból, 16 műipari remekből, 20 könyvből és 25 oklevélből állott. /10/ Érdekes a gimnázium 1859 évi július végén tartott tanári értekezletének értékelése Rómer munkájáról; dicséri tanítási módszerét és megjegyzi: "nem is volt növendéke, aki nem értette volna a tárgyat, nem volt

egyetlen elégtelen jegyű sem, nem volt egyetlen tanulója sem, akinek a természet egyik vagy másik országából való valamelyes gyűjteménye ne lett volna." /11/ Ekkor tanított először archeológiát is: Simor János győri püspök a nagy szemináriumban reá bízta a keresztény régészet oktatását.
/12/

Rómer Flóris 1861 őszén Pestre költözött és itt csakhamar alkalmat nyílt pedagógiai munkásságát két irányban is folytatni. 1862-ben kinevezték a nemrégiben alapított budai kir.kath.főgimnázium igazgatójává és csakhamar az archeologia és numismatika magántanára lett a pesti egyetemen. /13/ Mint gimnáziumi igazgató rendkívüli lelkiismeretességgel és buzgalommal látta el feladatát. Egyik jegyzőkönyve megőrizte számunkra igazgatóságáról vezetett feljegyzéseit, tanítványainak névsorát, a melléjük jegyzett osztályzatokkal; osztálylátogatási, hospitálási följegyzéseit, az ily alkalmakkor tapasztaltakat, a fiúk feleleteinek értékelését s közben néhány apró megjegyzést, melyek mutatják, hogy Rómer buzgón, de egyuttal pedagógiai szigorral látta el igazgatói feladatait és az egyes látogatásokon észlelteket vagy azonnal, vagy a szokásos konferenciák alkalmával behatóan megbeszélte tanárkollégáival. /14/ Mindenre gondja van. A piszkos iskolaterem, a dolgozatok "mocskos" külseje, a hallgatók fegyelmezetlensége, sorozatosan rossz feleletei éppen úgy bekerülnek a kis jegyzőkönyvbe, mint a tanárok gyenge magyarázatai, össze-vissza kérdései, hanyag dolgozatjavításai. Az I. osztályban tett egyik látogatása után: "hanyag írás, ronda külső, piszkos" jegyzi meg a dolgozatok külalakjára. "Ha másra nem, rendre kellene a fiukat tanítani." /15/ Máskor panaszkodik egész osztályok elmaradása, rossz felkészültsége miatt. De a tanárok hibáit is látja: "Rhetorikáról szól, - tropus, figura és isten tudja miről; semmi összefüggés, nem készült a tanár". De örül, ha jó előadásokat hallgathat, szinte maga is föllelkesül; a magyar irodalmi órák egyikéről írja: "lelkes előadás, szabad, az ifjak gyönyörrel látszanak hallgatni, jegyezgetnek." /16/ Kinevezik a K.K.Unerrichtsrath tagjává, tart is néhány beszédet az iskolák magyarsága érdekében. /17/

Talán kissé hosszasan vázoltam Rómer középiskolai működését, de itt szerezte meg azt a gyakorlati pedagógiai tudást, azt a tanítási készséget, amely képessé tette azután arra, hogy az egyetemen is sikerrel

folytathassa tanítói, nevelői munkáját.

A múlt század hatodik évtizede mindenképpen fordulópontot jelentett Rómer Flóris most már fölfelé ívelő pályáján. Akadémiai levelező, majd rendes tag, gimnáziumi igazgató, egyetemi magántanár, rendkívüli, majd 1868-tól rendes tanár; 1867-ben látogathat el először külföldre, majd ez évtized végén átvesszi a Magyar Nemzeti Múzeum érem- és régiségtárának igazgatását. /18/

Egyetemi tanári pályájára nagy lelkesedéssel készült. Tudta, hogy a magyar régészet terén kifejtett munkája csak akkor számíthat tartós eredményességre, ha olyan nemzedéket nevel, mely munkáját később folytatni, kiszélesíteni és elmélyíteni képes. Ebből kiindulva kezdte meg mint magántanár előadását egyetemünkön. Főrekvéseit megnehezítette, hogy a tudomány szaknak, melyen a habilitációt elnyerte és amelynek később rendkívüli, majd rendes tanára lett, tanszéke volt ugyan, mégpedig a legrégebb tanszékek egyike az egyetemen, melynek első betöltője Schönwisner István volt, a jeles római kutató, kinek nevéhez fűződik a pannoniai régészet megindulása; de ez a tanszék a század egész folyamán alig akadt olyan professzorra, aki jelentősebben tovább vitte a történettudomány e két ágának, az érem- és régiségtannak ügyét. Mikor Rómer egyetemi előadásait megkezdte - magántanárhoz illő szerénységgel heti két 1 - 1 órás kollégiummal -, akkor már hosszabb idő óta üres volt a tanszék, melynek utoljára Kiss Ferenc, a Nemzeti Múzeum őre volt 1849 és 1859 között a helyettes tanára.

Iktassuk csak ide Rómer egyetemünkön tartott első előadásának pár mondatát; hogy lássuk az új professzor szándékait, megismerjük célját: "Ha Róma legnagyobb szónoka nem állná bevallani azt: in principio dicendi omnibus artibus contremisco, - miért ne vallanám én ezt ma, midőn a magyar királyi egyetem egyik tantermében ily fényes hallgatóság előtt egy előadási kört kezdek, melynek tárgya a Középkor műarchaeológiája kiváló tekintettel heni műemlékeinkre. Nem csekély elfogultsággal fogok ezen magam által fogalmazott kedves tisztemhez és éppen azért esedezem, hogy a mutatkozó hiányok miatt - melyek nem annyira személyemben, mint sok oldalról igénybe vett időmben rejlenek, - kegyes elnézéssel legyenek, tekintetbe vévén azt, hogy a szándék a legtisztább volt részemről, a ki-

vitel pedig és az üdvös eredmény hatáskörömön kívül a mélyen tisztelt hallgatóság folytonos részvételében fekszik. Tudom, hogy azon férfiak, akik e teremben megjelenni sziveskedtek, nem pusztán kíváncsiságból, sem azon kritizálási viselkedésből nem jelentek, hogy egy-két előadás után, magának a tudománynak küszöbén visszaforduljanak, - ha nem, hogy Önöket Uraim, azon tiszta szándék vezetése ide, hogy a honi régiségtudomány emelésén vállalva, hogy pangásban teapedő archaeológiánkon segítsenek. Én hasznosan, kedélyesen, de kellő mélységgel, eleven változatossággal, de egyszersmind minden lépten tekintettel honi emlékeinkre akarom a választott tudomány magukban is érdekes igazságait érdekesebbé tenni; felépíteni azon tudományt, melynek nemcsak nálunk, mint kizárólag történelmi népnél, de Európa akármely népénél nagy jövője van, mely nélkül, mint biztos alaptól megfosztva, mintegy légtelen függünk, sokban eredetieknek gondolván magunkat, hol csak utánsók vagyunk, elszigetelteknek, hol, ha nyelvben nem is, de művészetben össze valánk kötve, mert ott, hol az írásbeli emlékek már régen megszűntek, elevenen szólnak az archaeológiai tárgyak, mert az emlékek, mondja egy hírneves francia író, valóban a néma tanúk, kik csalhatatlanul mutatják a multnak rejtélyeit."

Majd tovább esetelvé az archaeologia tudományában való honi előhaladásunk nagy lemaradását, az azzal való foglalkozás különböző nehézségeit így folytatja: "Látván azt, hogy csak a folytonos tüzetes közremunkálás által képesítettünk arra, miszerint a határozott uton haladhassunk, és viszonyainkhoz képest a rohanva haladó külfölddel némileg versenyezhesünk, kérem a m.t. hallgatóságot, sziveskedjenek leginkább első, az alapeszméket tárgyaló előadásaimat folytonosan férfias kitartással látogatni, mert csak úgy lesz lehetséges elérnem azt, hogy a miért évek óta fáradoztam, amiért ezen tanórákért folyamodtam, az évek óta táplált eszmém testté váljék és közös erővel ezen nálunk még új tudományt honosítsuk, jövőjét magyar honban biztosítsuk." /19/

Rómer egyetemünkön 1863 januárjában kezdte meg előadásait. Mint magántanár heti 1-2 órás kollégiumot tartott félévenként, de nem mindig; mint rendkívüli, majd rendes tanár rendszerint egy nagyobb és

egy kisebb kollégiumot tartott heti 3-4, illetőleg heti 2-3 órában. /20/ Mai szemmel nézve kollégiumának címeit és az azokhoz készített vázlatait, előadásai között sok volt a művészettörténeti jellegű, a mi érthető, hiszen egyetemünkön ekkor még nem volt a művészettörténetnek tanszéke s csak később került Bómer egyetemi működésének vége felé az újonnan kreált tanszékre Henszlmann Imre professzornak. /21/ Előadásait a betöltött tanszék elnevezésének megfelelően az éremtan és az archaologia köréből egyformán választja. Numizmatikát kollégiumaiban nagyszeretettel hirdette és tanította a magyar éremtörténetet néha egész terjedelmében, néha részletesebben, egy-egy nagyobb szakaszában. /"Az Árpádkor érmei", "Az Anjoukor érmei", stb./ De tartott előadásokat a görög, római, bizánci érmeokről is. Az archaológiából hirdetett előadásai között legnagyobb számmal a Középkor művészetének köréből hirdetett kollégiumai vannak; egyképpen szerepelnek azok között az építészet, festészet, szobrászat, a fémművesség, a kis művészetekről szóló kollégiumok; van egy előadása a "kicsided festészet/Miniatura/ és a középkor festett kéziratairól" is, egy pedig a középkori szövés-fonás remekeiről. De hirdetett előadásokat a görög művészetéről, főleg az építészetéről, és szobrászatról és ezeket mindig a későbbi korok művészetére szóló utalásokkal és tanulságokkal tartotta. De amiben egész Európát megelőzte, azok ősrégészeti előadásai voltak. Különösen érdekes lehetett az 1875/76. tanév két félévében tartott ilyenemű kollégiumainak tárgya; ezeket az egyetemi tanrend e címekkel közölte: "Az ember legrégebb emlékei a hazánkban fennmaradt őskészletek nyomán. Tekintettel az 1876. évben tartandó ősrégészeti kongresszusra" és "Az ősrégészetből a fémek korszaka, tekintettel a hazánkban talált idetartozó készletekre." Ugyanekkor: "Az ötvösség a középkorban, tekintettel a honunkban még fennlévő műemlékekre" és "Az ötvösség a középkorban tekintettel főleg az éreművekre", címmel is hirdetett előadásokat.

Magyarországi tárgyu előadásaiban elsősorban főképpen a saját kutatásának eredményeire támaszkodhatott. Külföldi tárgyu középkori előadásainak forrásait Hampel József mutatta ki Rómerről tartott emlékbeszédében. Görög, római, etruszk tárgyu előadásaiban azoknak az időknek a legelterjedtebb műveit használta föl; így Bötticher: "Andeutungen zu 24 Vorlesungen /Dresden, 1806/," s ugyanannak "Archaeologie der Baukunst der

"Alten" című művét, Guhl és Koner: "Das Leben der Griechen und Römer" című két kötetes művét, Lübke "Kunstgeschichte"-jét, melynek különösen építészeti része akkoriban a legkorszerűbb munka volt. De találkoztunk egy-egy tárgynál széljegyzetként C. Schnaase: "Geschichte der bildenden Künste bei den Alten", Müller: "Handbuch der Archäologie der Künste" /3. kiadása 1848-ból/, Overbeck: "Geschichte der griechischen Plastik," Hirt: "Geschichte der Baukunst der Alten" műveinek említésével is, legutóbbinál ezzel a megjegyzéssel: "igen ajánltatik". /A mű 1828-ban jelent meg./ /22/ Pannóniai jellegű előadásait a korábbi magyar kutatók /Schönwisner, Katancsich stb./ műveinek felhasználásával elsősorban a saját eredményei, vázlatai és szerte az országban készített jegyzetei alapján tartotta. A numismatikai előadásokra különösen nagy rendszerességgel készült és hátrahagyott irattai között sok feljegyzés tanuskodik arról, hogy ő maga is nagy szorgalommal gyűjtött minden adatot, mely a régi magyar pénzverés történetére vonatkozott. /23/

Ez a pontos, lelkiismeretes készülés különben előadásainak természetes velükjárója. Előadásait vázlatosan készítette elő, mondanivalóit apró mondatokban rögzítette és ezek a tájékoztató és irányító megjegyzései vezették előadásában, amikor tárgyát fejtegette hallgatói előtt. Előadásait nyilván valamilyen szemléltetéssel is kísérhette, bár ez az ő idejében eléggé gyatra és hiányos lehetett - Hampel József megjegyzése szerint. Építészeti előadásaihoz a vázlataiban rengeteg apró alaprajzot másol ki a már említett művekből és ezeket nyilván maga rajzolta föl, esetleg óra előtt fölrajzoltatta a táblára. Magántanár korából van egy előterjesztése az egyetemi vezetéshez, melyben kéri, tegyék lehetővé, hogy az Érem- és régiségtani intézet éremanyagához hozzáférhessen és megfelelő demonstrálással kísérhesse éremtani előadásait. /24/ Nagy gondot fordított éppen ezért professzor korában az érem- és régiségtani tanszék éremgyűjteményének, melynek gyökerei még a XVIII. század második felére nyultak vissza, gyarapítására. /25/ Egész sereg fölterjesztése van ebben az ügyben az egyetem bölcsészeti kari dékánjához, rektorához valamint a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszterhez, amelyben a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága által kiosztott éremdiplumoknál az egyetemnek előnyben részesítését kéri, bizonyos éremleletekből történt anyagkiválasztást jelenti, vagy ér-

mek vételét, olykor ajándékozását adja tudtul. /26/

De nemcsak az éremgyűjteményt akarta a kor tudományos és tanulmányi színvonalára emelni, hanem a tanszék egyéb szemléltetésre való anyagát is gyarapítani kívánta. Különösen két felterjesztésében hangzottatta nyomatékosan e gyarapítás szükségességét.

Az első, 1869. jun. 13-án kelt fogalmazványában megállapítja, hogy "míg a m.kir. egyetemnek mindegyik gyűjteménye évi általaggal van ellátva, egyedül a régiségtár az, mely majd egy század óta ébrényi állapotban szendereg és ezen tudomány újabb vívmányai által érintetlenül terjedvén" sem "az egyetemi hallgatóságnál örvendetesen mutatkozó tanulási vágynak épen meg nem felel, "hanem ily gyűjtemény hiánya a régészeti előadásoknak "a mai korszak színére való emelését is tetemesen gátolja". Megírja Rómer, hogy a gyűjtemény nem érdemli meg a gyűjtemény nevet, s ő érdeklődő vidéki tudósok előtt még a létezését is kénytelen letagadni! A meglevő anyaggal tehát semmire sem lehet menni, és épen ezért 300.- Ft. általány utalványozását kéri, mely összegből a bécsi császári iparmuzeumból "ó-classikai" és középkori gipszöntvényeket venne, azután hazai kutató utjain a néha "mesésen csekély áron" följánlott régiségeket a gyűjtemény számára megvehetné s így a gyűjtemény jelentékeny gyarapodása volna elérhető. Kérése sikerrel járt.

Másik hasonló tárgy előterjesztése 1875. jan. 9-én kelt s ebben a fejlődésnek indult régészeti gyűjtemény elhelyezésére "padkák" és szekrények vételének szükségességét fejti ki és ezekre 300.- Ft-ot kér az évi rendes általányon felül, s reméli, hogy a gyűjteményt ilyen úton tisztességesen lehet majd elhelyezni és "illően lehetend gyarapítani." /27/ Régi pedagógiai elvét, hogy "a kirándulások fölfrissítik a fiatalság tanulási kedvét, az egyetemen is sikerrel alkalmazta", írja Hampel emlékbeszédében. "Mindig azok voltak legkedvesebb leckéink, melyeket szívesen elbeszélgető tanárunk társaságában az ó-budai síkságon, vagy egyebütt, római vagy középkori romok közös szemléltetésében töltöttünk". /28/ Sajnos, Hampelnek jellemzése Rómerről, az egyetemi tanárról az egyetlen hiteles forrásunk, mely Rómer előadásmódjáról és az előadásoknak a hallgatókra tett hatásáról rendelkezésünkre áll. Hallgatóinak száma elég nagy volt; voltak kollégiumai, melyeket 50-60 hallgató is látogatott, de volt olyan is, melynek látogatottsága eléggé gyér,

mindössze 5-6 fő volt. Hallgatóiról névjegyzéket vezetett és esetleges kolloquiumaikat is följegyezte nevük mellé. Igaz, néha azt is, hogy "be van írva, de előadásokra egyáltalán nem jár" /29/. Kolloquáltatni írásban szokott, iratai között jó néhány ilyen dolgot megmaradt különböző hallgatóitól. Még a leggyengébben is látszik, hogy jó előadások eredményeképpen jöttek létre s csak a hallgatók különbözőfoku érdeklődése és képessége szerint lettek jobbak vagy gyengébbek. A régészet tanításának eredményességét pályázatai útján is mélyíteni kívánta. Amikor a tanszékére került a sor ilyen pályázatokat meghirdetni, hol "az érmészet fejlődésének megírására hazánkban" tűz ki ilyen pályázatot, hol I.Istvántól II.Lajos haláláig forgalomban volt pénzek neveinek, forgalmi értékeinek megállapítását tűzi ki célul, 1875-ben pedig a következő címmel tűzte ki pályatételét: "Irassanak le tüzetesen a Magyarhonban előforduló u.n. bronzkori leletek; állapittassanak meg a lelt tárgyak alapján azoknak jellemző sajátosságai és kerestessenek az érmészetek között és más országokbeli rokonfajú készítmények között." /30/ A díjak odaítélésében elsősorban a gyűjtés mértékét tekintette döntő tényezőnek. Szívesen kiadta a díjat, ha a gyűjtés lelkiismeretesen, szorgalommal történt, viszont az összefoglalás gyengébben is sikerült. Hiszen kezdő kutatókról volt szó! 1872. febr. 7.-én felterjesztést intéz az egyetem Bölcsészeti Karához archaeologiai ösztöndíjak ügyében, melyet olyan fontosnak tart, hogy az Archaeologiai Értesítő lapjain is közzéteszi. /31/ Kiemeli az archaeológiának és érmészetnek fontosságát, melyek a "történetírásnak nélkülözhetetlen segédei, de a tanzabadság nem engedi, hogy ezeknek hallgatására valaki szoríttassék, bár kívánatos lenne, hogy a történelmi és philologiai tanárok legalább egy-egy részét hallgassák e tárgyaknak. Hogy ezt megkedveltessük hallgatóinkkal", évi 2 db. 3001- ft-os ösztöndíj kitűzését tartaná szükségesnek azok számára, akik az archaeologiai és érmészeti tanfolyamot sikerrel hallgatták és kötelezik magukat, hogy egy iskolaéven át a szóban forgó ösztöndíj mellett e két tárgyban a muzeumi éremtárban és régiségtárban magukat gyakorolják. Ajánlja, hogy nagyobb külföldi kiművelésre szolgáló ösztöndíjban is részesíttessenek. Szerinte ez azért is szükséges, mert "legjelesebb szakférfiak halála után e tudomány évtizedekig pangott, mivel nem volt, ki az egyetemi hallgatókban a lendületet élessze és fenntartsa." Javaslatát nem találta ugyan meg-

hallgatásra, de utódja, Hampel József más formában mégis megvalósította Rómer elgondolását. Fölmerült Rómerben a végzett ifjak tudományszakjukban való azonnali hasznos alkalmazásának más ötlete is. Fölterjesztést intéz a Vallás- és Közoktatásügyi minisztériumhoz, hogy szakképzettségükről tanúságot tett négy ifju szakembert alkalmazzon az 1869. év nyári szünetében a Deánatul régészeti emlékeinek föl kutatására. /32/ Fölterjesztésének, mely eléggé töredékes fogalmazványban maradt reánk, sorsa ismeretlen, de így is értékes emléke e lelkes, folyten tudományunk előbbvitelén és mennél képzet- tebb nemzedéknek nevelésén és tanításán fáradozó tudós és tanár munkájának.

Rómernek a tanárnak itt megrajzolt vázlatos képe talán hozzájárult Rómernek a tudós kutatónak és az embernek portréjához, - jelentős kiegészítés képpen. Mindenesetre megállapíthatjuk, hogy régészetünk alapjait lerakó mesterünk mint tanár is egyike volt azoknak, kiknek munkája nyomán elterebélyesedhetett a magyar régészet azóta is dusan termő fája.

Groszlán Zoltán

- 1/ Rómer Flóris életére és tanári, valamint tudományos működésére vonatkozóan még ma is a legfontosabb forrásunk Hampel Józsefnek, a tanítványnak mestere iránti tisztelettel és szeretettel áthatott akadémiai emlékbeszéde, melynek bevezető mondatai: "Tudományos pályámon önzetlen támogatását, a magánéletben pedig őszinte barátságát és atyai jóindulatát élveztem" mutatják a fentiek igazolását. - "Emlékbeszéd Rómer F. Flóris rendes tagról Hampel József r. tagtól" /Emlékbeszédek. VI. 13.sz. - Budapest, 1891/. - Nagyobb terjedelmű életrajza és munkáinak jegyzéke van Szinnyei József: "Magyar írók élete és művei" című gyűjteményes munkájának "R" betűs kötetében. - Rendi tanári működésére vonatkozólag becses adatok találhatók Assay Ferenc: "A győri kath. főgimnázium története 1626-1900" /Győr, 1901/ és Sörös Pongrác: "A Pannonhalmi Főapátság története: - Hatodik korszak a rend új kora, új munkaköre 1802-től napjainkig. - /Budapest, 1916/" c. művében. - Rómernek egyetemi tanári működésére lásd: "A Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története. IV. köt.: A Bölcsészettudományi Kar története 1635-1935. Irta: Szentpétery Imre. /Budapest 1935/" című művet, továbbá Tudományegyetemünk évenként kiadott "Tanrendjeit" és "Almanach"-jait, hol Rómernek összes, egyetemi pályafutása alatt meghirdetett előadását, kitűzött pályatételeit stb. megtaláljuk 1862/3 évtől 1877/78 évig bezárólag. Egyes közérdekű egyetemi felterjesztéseiről és terveiről az általa szerkesztett Arch.Ért. hasábjain is olvashatunk, ahol azokat teljes terjedelmükben vagy kivonatolisan közzétette Rómer.

De a legfontosabb és legsajátabb főljegyzéseket mégis Rómernek fennmaradt és megőrzött jegyzőkönyvecskéiben és egyéb, így a legutóbb a M. Történeti Múzeum adattárába került nagybecsű irataiban találjuk. Közülük különösen a 899/XLV. jelzetű jegyzőkönyvében vannak értékes feljegyzések budai gimnáziumi igazgató, valamint egyetemi magántanár korából, melyeket mi is haszonnal dolgoztunk föl. Ezek a főljegyzések és gondolatok spontaneitásukban és őszinteségükben hasonlíthatatlanul a legjobb források Rómernek, a tanárnak a megismeréséhez. Sajnos, az előadás szűkreszabott időtartama nem ad alkalmat az itt összeállított, nagyon is vázlatos kép kiszélesítéséhez.

Itt mondok köszönetet dr. Kanossay Margit egyetemi tanársegédnek és dr. Tóth Gábor egyetemi adjunktusnak, hogy vonatkozó gyűjtéseikből néhány adatot átengedtek az előadás céljaira.

- 2/ L. Hampel i.m. 3. l. - Sörös i.m. 674. l.
- 3/ L. Hampel i.m. 4. l. - Sörös i.m. 674. l.
- 4/ L. Hampel i.m. 4. l. - Sörös i.m. 675. l.
- 5/ L. az itt elmondottakra röviden Hampel i.m. 5-6. l. Sörös i.m. 675-76. l. - Az 1848 július 20-24.-én Pesten tartott egyetemes tanügyi kongresszusra és határozataira l. "Nevelési Emléklapok 1848. 6.füzet. Szerk. Tavasi Lajos." Ugyanezt 1913-ban újra közölte Háda József: "Régi irások. Az 1848-ban tartott egyetemes tanügyi kongresszus jegyzőkönyve és naplója" címmel. Rómer neve szerepel a résztvevők között, mint pozsonyi akadémiai tanár. Különben Rómer a pozsonyi gimnáziumban soha nem tanított. /L. Schönwitzky Bertalan: "A pozsonyi kir.kath.főgimnázium története. Pozsony, 1896./
- 6/ L. Hampel i.m. 6-8. l. - Sörös i.m. 677.l.
- 7/ L. Sörös i.m. 677. l.
- 8/ L. Sörös i.m. 678. l.
- 9/ L. Acsay i.m. 347. és 351. l.
- 10/ L. Acsay i.m. 353. l. A gyűjtést 1857-ben kezdték meg, s a gimnázium muzeumát 1860 május 29-én nyitották meg.
- 11/ L. Acsay i.m. 397. l.
- 12/ L. Sörös i.m. 683. l.
- 13/ L. Hampel i.m. 12. l. - Szentpétery i.m. 443. l.
- 14/ L. a 899/XLV.sz. jegyzőkönyvet az Orsz.Müemléki Felügyelőség könyvtárában őrzött Rómer-hagyatékban, passim.
- 15/ U.o.

16/ U.o.

17/ Hampel i.m. 15. l.

18/ Hampel i.m. 15-16. l. - Szentpétery i.m. 457. l. - Az 1859. óta betöltetlen tanszéken Rómer 1866. aug. 29-én lett rendkívüli, majd 1868-ban rendes tanár és e tisztséget viselte 1877. év végéig, nagyváradi kanonokká történt kinevezéséig, amikor professzori állásáról lemondott. - Az itt említett egyéb eseményekre l. még Szinnyey i.m.

19/ L. az Orsz.Műemléki Felügyelőség könyvtárában őrzött Rómer hagyatéék III-al jelölt iratesomóját.

20/ Egyetemi tanári működésének legfontosabb adatait Egyetemünk kiadott nyomtatott "Tanrend"-jei és "Almanach"-jai tartalmazzák. Első előadásának meghirdetését az 1862-63. tanulmányi év nyári szakára szóló tanrendben találjuk. Címe: "Történelmi műrégészet, különös tekintettel Magyarországra". E kollégiumból hetenként 2 órát tartott, és pedig szerdán és szombaton d.u. 5-6- óráig.

21/ Henszlmann Imre 1867-ben lett a művészettörténet magántanára és 1872-ben rendkívüli, majd rendes tanár.

22/ A legfontosabb idevágó anyag a fentebb említett III-al jelzett iratesomó, amely Rómer egészen elmosódott írásával: "archaeologiai előadásaim az egyetemen /Collegiumok, rajzok, vázlatok/" címet viseli. Itt és a következőkben elsősorban ez anyagra támaszkodtunk.

23/ Erről a témáról különben iratainak tanúsága szerint minden kis irodalmi és egyéb adatot rendszeresen följegyzett; vajjon nem lebegett-e szeme előtt egy magyar pénztörténet megírása - ma erről biztosat már nem mondhatunk. /L. a III.sz. nagy iratesomót/.

24/ E fölterjesztésnek fogalmazványa a következő:

"Tekintetes bölcsészeti Kar!

Polyó év II. felében is előadván az éremtant, igen nagy hiányát érzem annak, hogy a m.kir. egyetem éremtárához mint magántanító hozzá nem férhetek. Minthogy éremtant rajzok után előadni kellő sikerrel, főleg egyetemi hallgatóknál nem lehet, - magamnak pedig éremgyűjteményem nincsen - kérem kegyeskedjék tekintettel arra, hogy a méltóságos kormány oly hivattalal tisztelt meg - melynél többször ezerek vannak kezemre bízva - ha szükséges azon erkölcsi köteléssel - t.i. papi hitem zálogosítása mellett kieszközölni, a m.kir. egyetem vegyes házbeli érmeit előadásaim alkalmával használhassam."

25/ L. Stóhr Géza: "A Budapesti Tudományegyetem class.archaeol.tanszéke éremtárájának története". - Az Országos Magyar Régészeti Társulat Évkönyve 2. /1923-26/ /Budapest, 1927/ 319-325. l.

26/ A M.Történelmi Múzeum adattárában találhatóék főképp e fölterjesztésői és az ezekre kapott, többnyire kedvező válaszok; csak néhánynak dátumát közöljük: 1867. jan. 18; 1868. okt.7.; 1869. május 25, okt. 25, nov. ?;

1870. febr. 22, márc. 20; 1872. május 18, dec. 4; 1873. máj. 8; 1874. márc. 3, stb.

- 27/ Mindkét előterjesztés a M. Történeti Múzeum adattárában.
- 28/ Hampel emlékbeszédében igen melegen, de sajnos elég röviden emlékszik Rómerről, a tanárról.
- 29/ Hallgatósága többségében a bölcsészettudományi kar hallgatóiból állott, de hallgatták jogászok és középkori művészeti előadásait a hittudományi kar hallgatói is. /L. a III. számú fentidézett iratesomót./
- 30/ L. az egyetemi almanachok különböző évfolyamaiban a kiirt pályatételeket.
- 31/ L. Arch.Ért. 6. /1872/ 108.1.
- 32/ A felterjesztés fogalmazványa a M. Történeti Múzeum adattárában.